

ASIA**Rikosasian vanhentuminen esitutkinnassa****ASIAN VIREILLETULO**

Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalaisen Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren poliisilaitokselle (nykyisin Pohjanmaan poliisilaitos) 22.5.2013 tekemällä tarkastuskäynnillä kävi ilmi, että eräiden rikosasioiden syyteoikeus oli vanhentunut esitutinnan aikana. Asia erotettiin apulaisoikeuskanslerin omana aloitteena tutkittavaksi. Poliisihallitukselta pyydettiin asiassa selvitys ja lausunto.

Selvitys- ja lausuntopyynnössä Poliisihallitusta pyydettiin vahvistamaan ne rikosasiat, jotka olivat esitutinnan aikana vanhentuneet sekä tuomaan esiin asiaan mahdollisesti vaikuttaneet seikat. Poliisihallitusta sekä Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren poliisilaitosta pyydettiin lisäksi arvioimaan, onko poliisilaitoksilla riittävät työkalut sen systemaattiseksi varmistamiseksi, että tutkinnassa olevat rikokset eivät esitutinnan aikana pääse vanhentumaan. Oikeuskanslerin poliisilaitoksille suunnattujen tarkastuskäyntien yhteydessä on ajoittain ollut vaikeuksia saada poliisilaitoksilta etukäteen asianhallintajärjestelmästä tulostetta yli vuoden vireillä olleista ja edelleen tutkittavana olevista rikosasioista, josta selkeästi ilmeni milloin rikosilmoitus on kirjattu, rikosnimike ja tekopäivä.

SELVITYS

Poliisihallitukselta on pyydetty selvitys ja lausunto. Poliisihallituksen 27.1.2014 päivätyn lausunnon ohella Poliisihallituksen toimittama aineisto sisälsi Pohjanmaan poliisilaitoksen sekä Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren poliisilaitoksen lausunnot ja rikosylikomisario A:n selvityksen.

RATKAISU

Saadusta selvityksestä ilmenevät tiedot

Poliisihallitus ja poliisilaitokset katsovat lausunnoissaan, että poliisilla on yleisesti ottaen riittävät työkalut sen varmistamiseksi, että tutkittavana olevat rikokset eivät pääsisi vanhenemaan esitutkinnan aikana.

Poliisihallituksen lausunnossa todetaan, että apulaisoikeuskanslerin ennen tarkastuksia pyytämät tiedot sisältävää hakua (tiedot yli vuoden vireillä olleista ja edelleen tutkittavana olevista rikosasioista, josta ilmeni milloin rikosilmoitus on kirjattu, rikosnimike ja tekopäivä) ei voi tehdä poliisiasiain tietojärjestelmästä (Patja-järjestelmä) suoraan, mutta tiedot on koottavissa järjestelmästä erikseen. Patja-järjestelmän avulla on mahdollista seurata pitkään tutkinnassa olleiden rikosasioiden käsittelyä poliisiyksikkö-, tutkinnanjohtaja- ja tutkijakohtaisesti ja lisäksi tulevaisuudessa myös vanhenevia rikosasioita. Poliisihallituksen mukaan järjestelmä vanhelevien rikosasioiden seuraamiseksi on asianmukainen ja sen avulla on mahdollisuus saada tietoa vanhenevista rikosasioista kootusti erilaisin hakutoimenpitein.

Rikosylikomisario A on selvityksessään katsonut, että poliisilaitoksella on riittävät työkalut sen varmistamiseksi, että tutkinnassa olevat rikokset eivät esitutkinnan aikana pääse vanhentumaan. Patja-järjestelmästä voi esimerkiksi tehdä tutkinnanjohtaja- tai tutkijakohtaisesti haun avoimista puolen vuoden sisällä vanhentuvista tai jo vanhentuneista rikoksista. Esimiehet voivat muun muassa tätä hakua käyttäen seurata juttujen ikärakennetta. Patjasta ei voi vaivatta tehdä hakua, josta ilmeni samassa haussa apulaisoikeuskanslerin pyytämät tiedot yli vuoden vireillä olleista ja edelleen tutkittavana olevista rikosasioista, josta ilmeni milloin rikosilmoitus on kirjattu, rikosnimike ja tekopäivä. Tällaisen tulosteen tulostaminen edellyttää A:n mukaan laajempaa perehtymistä tietojärjestelmän ominaisuuksiin. Ongelmia saattaa ilmetä, jos tiedot tarvitaan nopeasti ja kun asiaan perehtyneet henkilöt eivät ole paikalla. A:n mukaan kyse ei ole selkeästä puutteesta ja asiaan on nyt koulutuksessa kiinnitetty huomiota. A on selvityksessään kertonut, että rikosten vanhenemisen estämiseksi asiaa on apulaisoikeuskanslerin tarkastuksen jälkeen muutoinkin korostettu henkilöstön koulutuksessa ja lisäksi ryhmänjohtajat on valtuutettu tarkastamaan kaikki avoinna olevat asiat kuukausittain.

Pohjanmaan poliisilaitoksen rikosylitarkastaja B on lausunnossaan todennut, että poliisin omin toimenpitein kuten huolellisemman kirjauksen ja seurannan myötä vanhenemisilta vältytään. B:n mukaan seuranta ja esimiesvalvonta eivät ole olleet riittävän tehokasta ja aukotonta, koska mainittujen rikosten syyteoikeus oli vanhentunut. B:n mukaan asiaan on kiinnitetty huomiota henkilöstön koulutuksessa ja esimiespalavereissa. Poliisilaitoksella valmistellaan uutta laillisuusvalvontamallia, minkä yhteydessä luodaan tehokkaampi seuranta- ja valvontajärjestelmä.

Rikosylikomisario A:n juttukohtaisen selvityksen perusteella kuudessa rikos-asiassa syyteoikeus tutkittavina olleissa rikoksissa oli ilman hyväksyttävää syytä vanhentunut.

Lisäksi kolmessa asiassa (8270/R/3366/11, 8270/R/2817/11 ja 8270/R/1278/11) asian käsittely oli tosiasiallisesti päättynyt vähäisyysperusteella ja/tai poliisimiehen antamaan suulliseen huomautukseen, mutta asiat näkyivät edelleen avoimina poliisin asianhallintajärjestelmässä.

Kahdessa tutkittavana olleessa asiassa (8270/R/8365/11 ja 8270/R/5014/11) syyteoikeus oli vanhentunut, koska asianosaisia ei etsintäkuulutuksista huolimatta tavoitettu. Myös nämä asiat näkyvät avoimina poliisilaitoksen asianhallintajärjestelmässä.

Kolmessatoista asiassa (8270/R/11098/10, 8270/R/11964/10, 8270/R/12089/10, 8270/R/12151/10, 8270/R/12506/10, 8270/R/13010/10, 8270/R/163/11, 8270/R/1027/11, 8270/R/1675/11, 8270/R/2047/11, 8270/R/3622/11, 8270/R/7403/11, 8270/R/13239/11) esitutkinta oli tosiasiallisesti päättynyt esimerkiksi rangaistusvaatimuksen tiedoksiantoon tai asian siirtämiseen syyttäjäviranomaiselle, mutta asianhallintajärjestelmässä asiat näkyivät edelleen avoimina.

Rikosasiat, joissa syyteoikeus oli esitutinnan aikana vanhentunut

Syyteoikeus oli käytettävissä olleen selvityksen perusteella vanhentunut ilman hyväksyttävää perustetta esitutinnan aikana esitutkinnoissa 8270/R/9816/10, 8270/R/2808/11, 8270/R/4158/11, 8270/R/4303/11, 8270/R/4612/11 ja 8270/R/5360/11.

Tutkinnanjohtajana asioissa 8270/R/4158/11 ja 8270/R/4303/11 toimi rikoskomisario C, asioissa 8270/R/9816/10 ja 8270/R/4612/11 vanhempi konstaapeli D ja asiassa 8270/R/2808/11 vanhempi konstaapeli E. Näissä asioissa poliisiviranomaisilta saaduissa selvityksissä ja lausunnoissa ei ole esitetty laajempia perusteita tutkittavina olleiden rikosepäilyjen syyteoikeuden vanhenemiselle esitutinnan aikana. Käytössäni olleesta aineistosta on pääteltävissä, että kyse on ollut huolimattomuudesta ja valvonnan laiminlyönneistä.

Asiassa 8270/R/5360/11 oli rikosylitarkastaja A merkitty tutkinnanjohtajaksi. A on erikseen antamassaan selvityksessä kuitenkin todennut, että hälytystehtävässä tapahtumapaikalla oli käynyt Jokilaaksojen poliisilaitoksen poliisipartio, joka oli laatinut rikosilmoituksen Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren poliisilaitoksen piirikoodille. Varsinainen tuon alueen tutkinnanjohtaja oli ollut tuolloin poissa tai juttu oli kirjattu A:lle, koska hän toimi tuolloin sektorijohtajana. A:lle ei kirjauksesta ollut kuitenkaan kulkeutunut mitään tietoa ja asia oli tullut ilmi vasta jälkikäteen avoimia asioita tarkastettaessa. A on katsonut, että jälkikäteen vastuuta on vaikea kohdistaa, mutta hän vastaa rikoksen syyteoikeuden vanhenemisestä siltä osin kun asiaa ei ollut asianhallintajärjestelmästä havaittu aikaisemmin, jolloin syyteoikeuden vanhentuminen olisi voitu estää.

Katson, että A:n osalta syyteoikeuden vanheneminen on osittain mahdollisesti johtunut tietokatkoksesta. Hänellä on kuitenkin esimiesasemansa perusteella laajempi vastuu kun yksittäisen esitutkinnan tutkinnanjohtajalla lähtökohtaisesti varmistua siitä, että tietohallintajärjestelmään merkityt asiat käsitellään asianmukaisesti.

Arviointi

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Tammikuun 1 päivänä 2014 voimaan tulleen esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 11 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Vastaava säännös aikaisemmassa esitutkintalaissa oli sen 6 §:ssä. Poliisilain 3 §:n mukaan poliisin tehtävät on hoidettava mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

Esitutinnan viivytyksetön aloittaminen ja toimittaminen palvelevat rikosten asianosaisten oikeusturvan toteutumista. Viivytyksettömyys on tärkeää myös koko rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuden ja uskottavuuden kannalta.

Esitutkinnalle tai esitutinnan aloittamista koskevan päätöksen tekemiselle ei voida asettaa enimmäisaikaa, vaan hyväksyttävää aikaa on arvioitava huomioon ottaen muun ohella asian laatu, laajuus sekä yksilölliset erityispiirteet. Asiaan liittyvät ulkoiset tekijät, kuten käytettävissä olevat tutkintaresurssit sekä poliisin mahdollisuus asettaa tehtävänsä kiireellisyysjärjestykseen vaikuttavat tosiasiallisesti sekä esitutinnan mahdolliseen aloittamiseen että sen toimittamiseen.

Velvollisuus toimittaa esitutkinta ilman aiheetonta viivytystä ei koske ainoastaan esitutinnan mahdollisen aloittamispäätöksen jälkeisiä toimia (esitutkinta suppeassa merkityksessä), vaan myös esitutinnan mahdollista aloittamista koskevan päätöksen tekemistä ja sitä edeltäviä toimenpiteitä (esitutkinta laajassa merkityksessä).

Kyse on käsitykseni mukaan ollut Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren poliisilaitoksen tapauksessa rikosoikeudellisesti yksinkertaisista asioista, jotka olisivat olleet hoidettavissa joutuisasti. Rikosepäilyt olisi tullut käsitellä ennen niiden vanhentumista. Syyteoikeuden vanheneminen on käsitykseni mukaan johtunut huolimattomuudesta. Muitakaan syitä ei ole rikosylitarkastaja A:n edellä kuvattua selvitystä lukuun ottamatta esiin tuotu. Poliisiviranomaisilta saatujen selvitysten ja lausuntojen perusteella kyse ei ole myöskään ollut asianhallintajärjestelmän toimimattomuudesta tai muusta teknisluonteisesta seikasta.

Yksittäisen rikosasian tutkinnanjohtaja vastaa viimekädessä siitä, että juttu käsitellään riittävän joutuisasti ja etenkin siitä, että tutkittavana olevan rikoksen syyteoikeus ei vanhene esitutinnan viivästymisen vuoksi. Poliisilaitoksen tulee myös järjestää laillisuusvalvontansa puitteissa tehokas seuranta ja esimiesvalvonta siten, että rikokset eivät poliisin laiminlyöntien perusteella vanhene.

Toimenpiteet

Annan edellä mainituille Keski-Pohjanmaan poliisilaitoksen neljälle poliisimiehelle vastaisen varalle huomautuksen, koska heidän toimiessaan tutkinnanjohtajina mainittujen tutkittavana olleiden rikosten syyteoikeus vanheni esitutinnan aikana.

Kiinnitän lisäksi Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren poliisilaitoksen huomiota siihen, että poliisilaitoksen tulee järjestää riittävän tehokas koulutus, seuranta ja esimiesvalvonta siten, että esitutkinta toimitetaan riittävän joutuisasti ja esitutinnan vaiheet kirjataan asianhallintajärjestelmään asianmukaisesti.

Tässä tarkoituksessa toimitan jäljennökset päätöksestäni Pohjanmaan poliisilaitokselle asianomaisille poliisimiehille edelleen toimitettavaksi. Jäljennös päätöksestä lähetetään myös Poliisihallitukselle tiedoksi.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Risto Hiekkataipale

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Petri Rouhiainen

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

KÄYNTIOSOITE Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
POSTIOSOITE PL 20, 00023 Valtioneuvosto

PUHELIN 0295 16001
TELEFAKSI 09 160 23975

E-MAIL etunimi.sukunimi@okv.fi
INTERNET www.okv.fi